

E-LOGOS/2001

ISSN 1121-0442

Je Methodenstreit minulostí?

Dan Šťastný

Liberální institut a KET VŠE v Praze

Abstract:

In the first part, and on the general level, the article defends the methodological dualism of rationalism against much more fashionable methodological monism of empiricism-positivism, and shows why the latter must be considered self-contradictory and thus fallacious.

In the second part, applying the rationalist position in the field of economics, it shows that economics, its subject of inquiry being *action* of man, should use a deductive method to arrive at apodictically true propositions. Since, on the contrary, the current mainstream economics uses almost exclusively (but fallaciously) the positivist (inductive) method, the article evaluates the negative consequences of doing so upon the fields of both theoretical economics and economic policy.

Keywords:

rationalism, methodology, economics, positivism, Austrian school of economics

V učebnicích dějin ekonomického myšlení bývá zmiňována diskuse mezi příslušníky rakouské ekonomické školy a německé historické školy o metodologickém přístupu k ekonomické vědě. Pro tuto výměnu názorů se vžil libě znějící termín *Methodenstreit* - spor o metodu.[\[1\]](#) Ačkoliv se tento termín mimo oblast *dějin* ekonomie prakticky nepoužívá, jedná se, jak bude snahou ukázat,

o spor neustále živý a aktuální. Je složité identifikovat důvody, které stojí v pozadí nezájmu soudobé ekonomie o metodologické otázky, nicméně jedním z nich může být skutečnost, že sama rakouská škola, jakýsi vůdce disentu, je považována spíše za historický fenomén než za živý myšlenkový proud.

Cílem této práce však není poukazovat na aktuálnost a živost rakouské školy, byť by to působilo autorovi značné potěšení.[2] Jejím cílem je zde poukázat na skutečnost, že spory o metodu probíhají dodnes a že jejich význam dokonce přesahuje hranice ekonomické vědy a dotýká se vědy obecně. Nejprve se pokusíme shrnout podstatu vědy a vědeckého poznání a prostřednictvím ilustrace procesu, jehož pomocí dochází věda k poznání, poukážeme na zásadní rozdíl v metodách dvou různých odvětví vědy v závislosti na předmětu jejich zkoumání. Toto potom postavíme do kontrastu s dnešní situací ve vědě a nakonec si ukážeme, k jakým následkům může chybná metodologie vědu zavést.

Věda a její metoda

Ačkoliv existují na otázku definice vědy poměrně striktní odpovědi,[3] přidržme se raději obecnějšího vymezení vědy jako souboru činností směřujících k vytváření nových poznatků.[4] Dle předmětu, k němuž se vytvářené poznatky vztahují, lze potom vymezit jednotlivé vědní disciplíny - zoologie je vědou o zvířatech, filologie o jazyce, patologie o nemocích apod.

Řádově zajímavější otázkou je ovšem způsob, jehož prostřednictvím jednotlivé vědní disciplíny k poznatkům o předmětu jejich zkoumání docházejí - tedy metoda vědeckého poznání.

Představme si nejprve problém, před nímž stojí přírodovědec. Pozorováním předmětů svého zkoumání (kamenů, molekul, třešní apod.) je schopen identifikovat určité skutečnosti (kámen padá dolů; sloučením dvou molekul vodíku a jedné molekuly kyslíku vznikne voda; na stromě rostou třešně). Zákonitosti, které za těmito skutečnostmi stojí, příčiny těchto skutečností, ovšem nezná. Za účelem jejich poznání, neboť to je cílem jeho vědeckého bádání, může využít skutečnosti, že chování těchto předmětů je zcela determinováno, tzn. že tyto předměty nedisponují vůlí a schopností se rozhodovat.[5],[6] Při nezměněných determinantách musí být chování takových předmětů stále stejné, v čase (tj. historicky) neměnné - existují v čase neměnné konstanty chování těchto předmětů.[7] Existují-li takové konstanty, potom lze jednu skutečnost podrobovat zkoumání opakovaně (v různých časech), tedy provádět experimenty, a snažit se tímto způsobem izolovat takové podmínky (jiné skutečnosti), které se jeví být determinantami pozorované skutečnosti. Za tímto účelem jsou vytvářeny hypotézy o souvislosti mezi jednotlivými skutečnostmi, které jsou prostřednictvím zmíněných experimentů ověřovány.[8] Potvrdí-li se hypotéza (popř. není-li vyvrácena [9]), může z ní přírodovědec vyvozovat zákonitosti, které se stávají součástí poznání. Přírodovědec může a pravděpodobně bude usilovat o vysvětlení skutečnosti, která se ukázala být determinantou původní skutečnosti (determinantou determinanty). Přechází tak ve svém zkoumání o stupeň níže a tímto způsobem poznání tohoto světa prohlubuje. V této činnosti se však nikdy nezastaví, neboť 1) neexistuje žádná skutečnost, o které by byl schopen prohlásit, že je základní prapříčinou všeho [10],[11]; 2) veškeré zákonitosti, které přírodovědec tímto způsobem "odhalí", jsou pouze hypotetické, neboť se může kdykoliv ukázat, že existuje do té doby neznámá či nezkoumaná skutečnost, která je též determinantou

(popř. že skutečnost, která byla doposud považována za determinantu, jí ve skutečnosti není). Proto, popisujeme-li činnost přírodovědce, můžeme říci, že se jedná o proces poznání postupující *od známých skutečností k jejich neznámým příčinám* a že tento příčinný vztah mezi jednotlivými skutečnostmi *zůstává vždy pouze hypotetický*.

Nyní se vžijme do role společenského vědce, tedy vědce, jehož předmětem zkoumání je chování člověka.[12] Jestliže jsme považovali chování objektů, jež jsou předmětem zkoumání přírodních věd, za determinované, chování člověka jím rozhodně není.[13] Člověk je specifický (oproti kamenům, molekulám nebo třešním) v tom, že se o svém chování *sám* rozhoduje.[14] Jsme-li si vědomi této skutečnosti, jsme v pozici, ve které se přírodovědec nikdy nemůže ocitnout, neboť známe prvotní příčinu chování člověka - lidské rozhodnutí, lidské jednání. Tato skutečnost (že lidé jednají) je navíc, narozdíl od skutečností (příčinných vztahů) pozorovaných u jiných, mimolidských objektů reality (kameny, molekuly, třešně), absolutně pravdivá, neboť ji nelze vyvrátit, aniž by ji člověk, který by o to usiloval, svým jednáním sám implicitně nepřijímal. Známe-li prvotní příčinu lidského chování, o níž víme, že je absolutně pravdivá a nezpochybnitelná, může proces vědeckého poznání probíhat opačným směrem než v případě přírodních věd: z prvotní příčiny lze logicky vyvodit poznatky o realitě. Nedopustí-li se vědec v procesu dedukce logické chyby, musí být vzhledem k pravdivosti prvotní příčiny vše, co je z ní vyvozeno, též pravdivé. Proto, popisujeme-li činnost vědce zabývajícího se chováním člověka, můžeme říci, že se jedná o proces poznání postupující *od známých příčin k neznámým skutečnostem* a že tento příčinný vztah mezi jednotlivými skutečnostmi *je absolutně pravdivý*.

Z výše uvedeného vyplývá, že metody jednotlivých vědních disciplín *se liší*, a to v závislosti na předmětu jejich zkoumání:

- A. Je-li jím *determinované* chování [15] (tj. chování nevolních objektů - kamenů, molekul, třešní), potom tyto disciplíny vycházejí z pozorování a provádějí experimenty za účelem odhalení příčinných vztahů mezi pozorovanými jevy (tj. konstant chování těchto objektů) a pomocí *indukce* dospívají k *hypoteticky platnému* poznání. Vzhledem k tomu, že pozorování (zkušenost) předchází poznání, je jeho podmínkou, hovoříme o tomto vědeckém postupu jako o metodě *empiricko-induktivní, aposteriorní*.
- B. Je-li jím chování *nedeterminované* [16] (tj. volní chování člověka), potom tyto disciplíny vycházejí z porozumění podstatě člověka (tj. z porozumění sobě samému, *introspekce*) a pomocí *dedukce* dospívají k *absolutně platnému* poznání. Vzhledem k tomu, že poznání předchází zkušenost (je na ní nezávislé), hovoříme o tomto vědeckém postupu jako o metodě *logicko-deduktivní, apriorní*. [17]

Skutečnost, že existují dvě odlišné metody vědy, se někdy označuje jako *metodologický dualismus*. [18] Je to postoj spojený s *racionalismem*, tedy učením, které vyzdvihuje prvotnost rozumu před zkušeností a které tvrdí, že pomocí rozumu lze dospívat k pravdivým, na zkušenosti nezávislým (*apriorním*) poznatkům o realitě. [19]

Všechno jinak

V rozporu s výše uvedeným racionalistickým schématem jsou všechna pojetí vědy, která nutnost různých metod v závislosti na předmětu zkoumání popírají a hlásají tak *metodologický monismus*.

Historicky se jedná zejména o scientismus (stavící na empirismu) a jeho nejrozšířenější proud - *positivismus*.^[20] Proto se o této filosofii zmíníme podrobněji.

Empirismus - Positivismus

Empirismus, jak název napovídá, považuje za jediný zdroj poznání reality zkušenost. Soudobý positivismus toto konkretizuje a tvrdí, že poznatky o realitě (o jednotlivých vztazích mezi jevy) jsou obsaženy pouze v tvrzeních, která jsou zkušeností verifikovatelná, resp. falsifikovatelná.^[21] V opačném případě se jedná o tvrzení, která jsou pouze arbitrárními a tautologickými definicemi, a neobsahují proto žádné poznatky o realitě tohoto světa.

Hned z počátku je třeba upozornit na důležitou skutečnost, že doktrína pozitivismu popírá schopnost člověka poznat realitu a vede tedy k relativismu a agnosticismu. Je-li totiž třeba platnost naprosto každého tvrzení vztahujícího se k realitě neustále podrobovat testování (procesu verifikace/falsifikace), potom mají všechna tato tvrzení permanentní status pouhých hypotéz, nikoliv status pravd. Je zřejmé, že pokud určitý experiment potvrdí existenci vztahu mezi jevy A a B ($A \Rightarrow B$; hypotéza je verifikována/nefalsifikována), neznamená to ještě, že tvrzení o existenci takového vztahu je pravdou. Kdykoliv se může ukázat, že existence daného vztahu je způsobena výskytem jevu C , který nebyl v předchozím experimentu sledován. Problémem ovšem je, že i když experiment ukáže, že vztah mezi jevy A a B neexistuje ($\neg \{A \Rightarrow B\}$, tj. $A \wedge \neg B$; hypotéza je falsifikována), ani tak to ještě neznamená, že toto tvrzení o *neexistenci* daného vztahu je pravdou. I zde se totiž může kdykoliv později ukázat, že (v tomto případě naopak) *neexistence* byla způsobena výskytem jevu C , který nebyl v experimentu sledován. Tím či oním způsobem dojde positivismus vždy pouze k *permanentně hypotetickým* tvrzením: 1.) v prvním případě, kdy byl vztah mezi A a B verifikován (= nefalsifikován), že tento vztah *existuje*; 2.) v druhém případě, kdy byl vztah mezi A a B falsifikován (= neverifikován), že tento vztah *neexistuje*. Každé tvrzení positivistů je tak imunní vůči jakékoliv možnosti vyvrácení.

Podívejme se nyní na to, jak smysluplnou filozofii positivismus tvoří, a zkusme se za tímto účelem zamyslet nad charakterem následujícího tvrzení positivistů, které tvoří jádro jejich doktríny:

Všechna tvrzení vztahující se k realitě jsou pravdivá pouze hypoteticky, absolutní platnost mají pouze definice, které nám o reálném světě žádné nové informace neposkytují. Jinými slovy, není možné, aby tvrzení vztahující se k realitě bylo pravdivé absolutně.

Předpokládejme, že positivisté nám tímto tvrzením chtějí sdělit něco, co nás o reálném světě informuje.^[22] Podle nich je potom ovšem pravdivost tohoto tvrzení hypotetická a říká nám pouze, že ze zkušenosti vyplývá, že pro všechna doposud zkoumaná tvrzení něco takového platilo. Z hypotetičnosti tohoto tvrzení je však jasně zřejmé, že není *nemožné*, aby existovalo takové tvrzení, které by bylo absolutně pravdivé a přitom se vztahovalo k realitě. To je ovšem přesně to, co se nám positivisté tímto svým tvrzením sdělit snaží.

Vyplývá z toho tedy, že positivisté považují svůj výrok za absolutně pravdivý? To by ovšem dle jejich vlastního postoje znamenalo, že toto tvrzení nám o tomto světě neříká nic více než

tautologické definice typu "hrnec je nádoba na vaření". My ovšem předpokládáme, že nás pozitivisté svým výrokem o realitě informovat chtěli! A je-li tomu skutečně tak, potom je tvrzení pozitivistů jedním z příkladů apriorně pravdivého tvrzení vztahujícího se k realitě, tedy něčeho, čehož existenci samotné toto tvrzení vyvrací. Jak vidíme, pozitivismus sám sebe tím či oním způsobem popírá.

Positivisté, fascinováni přírodními vědami, zobecnili metodu těchto disciplín na obecnou metodu poznání a dopustili se přitom dvou zásadních chyb.

Nepovšimli si skutečnosti, že ani metoda těchto disciplín *čistě* pozitivistické filozofii neodpovídá. I přírodní vědy, zdánlivě neotřesitelná doména pozitivismu, totiž apriorně pravdivých poznatků o realitě (jejichž existenci pozitivismus popírá) využívají. Přírodovědci například vycházejí z poznatku, že existují kauzální vztahy, které se v průběhu času nemění, tj. že v chování zkoumaných objektů existují v čase neměnné konstanty, popř. že existují konstantní pravděpodobnostní rozdělení jejich chování.[23],[24] Objevování těchto konstant (tj. zákonitostí přírody) je cílem práce přírodovědců. Kdyby naopak vycházeli ze skutečnosti, že nic takového jako tyto konstanty neexistuje, potom by veškerá jejich činnost (testování, experimenty) postrádala jakýkoliv smysl, neboť by hledali něco, o čemž předpokládají, že neexistuje. Jaký smysl by mělo testovat nějaký kauzální vztah s vědomím, že při nezměněných podmínkách může vykazat nekonečně mnoho různých podob?

Souvisejícím omylem, ovšem omylem s daleko závažnějšími důsledky,[25] bylo to, že svoji filozofii vztáhli pozitivisté i na vědy společenské. Tvrdí totiž, že jednání (chování) člověka je třeba vysvětlit stejně jako jakýkoliv jiný jev - tedy prostřednictvím hypotéz a jejich verifikací/falsifikací při experimentech. Pomiňme skutečnost, že i zde, stejně jako v případě přírodních věd, se pozitivismus potýká s nekonzistencí ohledně *apriornosti* předpokladu (poznatku) o existenci v čase neměnných kauzálních vztahů (konstant). Je tu totiž ještě jeden problém a ten se týká oprávněnosti tohoto předpokladu. Ačkoliv v pozitivistickém vidění světa, jak jsme viděli, je přijetí tohoto předpokladu vnitřně rozporné, byl takový předpoklad na poli přírodních věd alespoň oprávněný.[26] V oblasti věd společenských, věd zabývajících se volným chováním člověka, však nic takového jako konstanty chování neexistuje. Positivisté však tím, že tvrdí opak,[27] odkrývají další rozpor ve své filozofii.

Kdybychom totiž na jejich tvrzení přistoupili, nedokázali by nám třeba vysvětlit chování těch lidí, kteří samotné vysvětlování provádí, tedy těch, kteří vytváří a následně verifikují/falsifikují hypotézy. Aby tyto činnosti vedly k poznání, je zjevné, že i pozitivisté musí předpokládat, že člověk je schopen se z výsledků experimentů (testů) *učit*. [28] Vzhledem k tomu, že člověk se rozhoduje na základě svých znalostí a úroveň těchto znalostí je v důsledku učení v čase proměnlivá, nemůže být jeho chování v čase neměnné (nemohou existovat konstanty v chování člověka). Tento rozpor vynikne zvláště jasně ve chvíli, kdy zdůrazníme predikční funkci poznání. Vzhledem k tomu, že nikdo nemůže předvídat své budoucí znalosti (nemluvě o znalostech druhých!), není možné ani předvídat své budoucí jednání (nemluvě o jednání druhých!). Chování samotného společenského vědce - pozitivisty, spočívající na předpokladu *konstantnosti* chování objektů jeho pozorování a zároveň na neznalosti výsledků experimentu a tedy na *proměnlivosti* jeho chování, tak představuje logický rozpor.[29]

A co ekonomie?

Vzhledem k tomu, že předmětem zkoumání ekonomie je volní chování člověka (jeho *jednání* - *action*), je ekonomie *společenskou* vědou. Z toho, co bylo uvedeno v předchozích částech, vyplývá, že metoda ekonomie musí být deduktivní a závěry (teorie), ke kterým ekonomie logickou dedukcí dojde, musí být (v případě bezchybné dedukce) platné *apriorně*, nehypoteticky.

Tento závěr není nijak nový a dokonce předchází vzniku rakouské školy.[30] Podíváme-li se však na agendu soudobé ekonomické vědy, zjistíme, že skutečnost je našemu závěru velmi, velmi vzdálená. Ekonomii, podobně jako nakonec veškeré vědě, vévodí namísto racionalismu právě pozitivismus.

Positivismus v ekonomii

Scientistická snaha aplikovat metody přírodních věd v ekonomii neskončila přejmenováním této disciplíny z *political economy* na *economics*, činem běžně přisuzovaným Marshallovi.[31] Po uplynutí jednoho století je dnes každý student ekonomie učen přemýšlet o chování člověka stejným způsobem, jakým přírodovědec přemýšlí o chování atomů: vymysli hypotézu a testuj! Hlavní proud ekonomie je v metodologických otázkách téměř dokonale sjednocen na pozicích pozitivismu.[32] O tento stav se, kromě jiných, významnou měrou "zasloužil" Milton Friedman.[33]

Ve své metodologické práci se však Friedman propagací pozitivismu příliš nezabývá - pozitivismus (empirismus) považuje za daný a soustředí se především na sporné otázky uvnitř pozitivistického tábora. Jak známo, ústřední tezí jeho práce je nesmyslnost požadavku na ověřování pravdivosti teoretických předpokladů jako podmínky platnosti dané teorie. Jediným testem správnosti vědecké teorie je podle Friedmana její predikční schopnost. Vzhledem k jeho filozofické příslušnosti není divu, že argumenty ve prospěch svých tvrzení opírá o příklady z oblasti přírodních věd, pro něž nejsou Friedmanovy poznatky samozřejmě ničím novým.[34] Má pravdu, že málokterý fyzik, chce-li aplikovat $s=1/2gt^2$, si láme hlavu tím, zda 15 lb/in^2 je dostatečně blízko nulovému tlaku, a že se soustředí pouze na shodu takto získaných předpovědí s empirií. Přírodovědec tak ovšem může činit právě proto, že se zabývá chováním objektů, o němž předpokládá, že je v čase konstantní. Jak jsme uvedli výše, bez tohoto předpokladu by nebylo možné empiricko-induktivní metodu vůbec používat. Pouze díky němu je přírodovědec schopen smysluplně předpokládat, že teorie (vzniknuvší indukci z empirie) je schopna něco *předpovídat* a shodu takových předpovědí potom s realitou testovat. Bez předpokladu konstantnosti lidského chování (tj. jednání) nemůže Friedman - a s ním naprostá většina ekonomů - předstírat, že by hypotézy, odvozené z pozorování dění v minulosti, mohli nějakým způsobem popisovat (předpovídat) i budoucnost.

Friedman, jehož stručná práce o metodologii se stala základem pro práci několika budoucích generací ekonomů, tak v podstatě dokončil proces, během něhož se rozdíl mezi přírodními vědami a ekonomikou (jako vědou společenskou) stále zužoval. Dlouholetý pocit méněcennosti některých ekonomů (při srovnání s přírodními vědci) postupně mizel a ekonomie se konečně stala "exaktní" vědou.[35] Spolu s tím se přirozeně měnily i nástroje používané ekonomy při jejich analýze. Verbální pojednání krok za krokem vysvětlující nutné kauzální vztahy byla nahrazena matematickým jazykem operujícím s nekonečně malými změnami, geometrií s různě nápaditými

tvary křivek a statistikou zabývající se analýzou historie a testováním hypotéz.[36] Proces vytváření nových a nových "modelů" a nekonečné zamítání či naopak nezamítání hypotéz vede buď k poznání formulovanému nezávisle na těchto metodách,[37] nebo k poznání, které vysvětluje pouze minulost a jehož platnost v budoucnosti je čistě náhodná.[38]

Při pohledu na soudobou vědeckou stat' z oboru ekonomie je v důsledku značné míry matematické formalizace velmi nesnadné uvěřit, že by i takováto "ekonomie" usilovala o vysvětlení jednání člověka jakožto autonomně rozhodující se bytosti. Zdá se neuvěřitelné, s jakou automaticností je dnes jednání člověka ("závisle proměnná") a jeho determinanty ("nezávisle proměnná") překládáno do symbolického a exaktního jazyka matematiky. Vypočtené funkční vztahy mezi proměnnými jsou potom předkládány jako jakési zákony [39] či alespoň vzorce pro "výpočet" chování člověka v budoucnosti. Ti, co takové metody v ekonomii aplikují, se ani příliš nad svojí činností nepozastavují (metodologie ekonomie není považována za integrální součást ekonomického vzdělání) a bylo by zajímavé vědět, kolik z nich si uvědomuje, k jakým poznatkům svými brilantními matematickými postupy vlastně dospívají.[40]

Využívání positivistické metody v ekonomii není nějakou zanedbatelnou vadou na jinak dokonalém obraze ekonomické vědy, ale má závažné důsledky.[41] Jedním z nich je skutečnost, že ekonomové tvoří velmi nejednotnou skupinu představitelů jedné vědy.[42] Rozptyl stanovisek ekonomů, a to i v rámci jakéhosi hlavního proudu, je daleko větší než v případě přírodních věd. Vzhledem k tomu, že využití experimentu v ekonomii je prakticky nemožné, spoléhá se positivistická ekonomie na sledování a analýzu historických událostí. Ty jsou ze své podstaty značně komplexními jevy, a tak není překvapivé, že závěry takové analýzy nejsou zdaleka jednoznačné. Pomocí historických událostí lze jakoukoliv kauzalitu či souvislost ilustrovat nejen jako platnou, ale rovněž jako neplatnou - tj. falsifikovat. Názory konkrétního positivistického ekonoma na platnost určité hypotézy jsou proto v konečném důsledku ovlivněny citem nebo vůlí tu či onu historickou událost jako důkaz platnosti či neplatnosti (resp. falsifikace) dané hypotézy přijmout. Není potom žádným překvapením, že názory jednotlivých ekonomů se tolik liší.[43]

Jiný nepřehlédnutelný fatální důsledek positivismu v ekonomii pramení z výše zmíněné relativizace poznání a imunity positivistických tvrzení vůči vyvrácení. Vezměme si například následující tvrzení: *socialistická ekonomika je produktivnější než ekonomika kapitalistická*. Ačkoliv historie poskytuje positivistům mnoho a mnoho příkladů falsifikace tohoto tvrzení, reakce positivistů je zcela v souladu s jejich metodou: *historie falsifikovala pouze tvrzení, že daný typ socialismu (např. pod vedením Stalina) je produktivnější než kapitalismus. Nefalsifikovala však např. tvrzení, že socialismus pod vedením jiných vůdců (např. demokraticky zvolených) je produktivnější než kapitalismus*. Historie (tj. empirie), pro positivisty jediný zdroj poznání, tak v jejich očích nikdy nemůže takové (ani žádné jiné) tvrzení vyvrátit. Vzhledem k tomu, že positivismus lze výše uvedeným způsobem používat k imunizaci jakéhokoliv tvrzení, není divu, že v hospodářské politice a jiných oblastech ekonomie, které se zabývají státními intervencemi, je této metody hojně využíváno. Navzdory zdrcující historické zkušenosti s různými formami socialismu [44] (a různými formami státních intervencí) se volání po větším socialismu (a více intervencích) ozývá i nadále. Lidé, z jejichž úst toto volání přichází, tuto historickou zkušenost nepopírají - pouze, s pomocí positivismu, tvrdí, že to nic nedokazuje. Důsledkem toho je, že se společnost ubírá ke stále většímu socialismu, což vede ke značně problematickým a především dlouhodobě neudržitelným stavům.[45]

Závěr

Pomineme-li skutečnost, že metodologie ekonomie je sama o sobě značně atrofovaným oborem, netěší se v dnešní době apriorní metody v ekonomii a společenských vědách obecně nijak velkému zájmu ani dobré pověsti. Dokonce jakékoliv zpochybnění pozitivismu či jiných vědeckých metod ze strany zastánců apriorismu bývá jejich odpůrci považováno za projev intelektuálního absolutismu a netolerance.[46]

Vývoj vědeckého poznání nemusí nutně probíhat podle jakéhosi optimistického scénáře, že postupem času se poznání stává stále kvalitnějším. Proč by mělo být nemožné, aby se vědecká obec vydala do slepé uličky tím, že část vědeckého poznání zavrhne a nahradí ji něčím, co se v budoucnu ukáže jako mnohem méně schopné zkoumané jevy vysvětlovat?

Příkladem takového vývoje může být právě opuštění racionalismu (a metodologického dualismu) a jeho nahrazení alternativními pohledy na poznání - zejména pozitivismem. K návratu na křižovatku, z níž se věda vydala slepou uličkou, si bude třeba asi ještě nějakou dobu počkat. Zastánci racionalismu a tedy i návratu na tuto křižovatku mohou tak jen doufat, že zmíněné problémy, k nimž pozitivistický přístup (alespoň v ekonomii) vede, jsou prvními znaky *kuhnovské* "krizové situace", která povede k destrukci vládnoucího paradigmatu.

Literatura:

- Martin Čihák (ed.): *Ekonomie jako imperiální věda* (sborník k 15. semináři ČSE v řadě "Ekonomická teorie a česká ekonomika"), ČSE, Praha, 1999.
- Nicholas Dykes: *A Tangled Web of Guesses: A Critical Assessment of the Philosophy of Karl Popper*, Philosophical Notes 37, Libertarian Alliance, Londýn, 1996.
- Bruno Frey, *et al*: "Consensus and dissension among economists: an empirical inquiry" v *American Economic Review*, č. 5, 1984, str. 986-94.
- Milton Friedman: *Metodologie pozitivní ekonomie*, Liberální institut, Praha, 1997.
- Hans-Hermann Hoppe: *Economic Science and the Austrian Method*, Ludwig von Mises Institute, Auburn (AL), 1995.
- [Hans-Hermann Hoppe: "On Certainty and Uncertainty, Or: How Rational Can Our Expectations Be?" v Review of Austrian Economics, sv. X, č. 1, 1997, str. 49-78.](#)
- [Hans-Hermann Hoppe: "In Defence of Extreme Rationalism: Thoughts on Donald McCloskey's The Rhetoric of Economics" v Review of Austrian Economics, sv. III, 1989, str. 179-214.](#)
- Hans-Hermann Hoppe: "The Western State as a Paradigm: Learning from History" v *Politics & Regimes*, sv. 30, 1997, str. 1-26.
- [Ludwig von Mises: Epistemological Problems of Economics, NYU Press, New York, 1981.](#)
- [Ludwig von Mises: Human Action: A Treatise on Economics, Fox & Wilkes, San Francisco, 1963.](#)
- [Ludwig von Mises: Theory and History, Ludwig Mises Institute, Auburn, 1985.](#)

- [Ludwig von Mises: *The Ultimate Foundation of Economic Science*, D. Van Nostrand, 1962.](#)
- Murray N. Rothbard: *Man, Economy, and State*, Ludwig von Mises Institute, Auburn (AL), 1993.
- Murray N. Rothbard: *Economic Thought Before Adam Smith*, Edward Elgar Publishing Company, Brookfield (VT), 1995.
- Murray N. Rothbard: "Praxeology: A Reply to Mr Schuller" v *American Economic Review*, prosinec 1951, str. 943-946.
- Murray N. Rothbard: "The Mantle of Science" v Murray N. Rothbard: *Logic of Action One*, Edward Elgar Publishing Company, Brookfield (VT), 1997, str. 3-23.
- Murray N. Rothbard: "What is the Proper Way to Study Man?" v *ibid.*, str. 24-27.
- Murray N. Rothbard: "Praxeology as the Method of Social Sciences" v *ibid.*, str. 28-57.
- Murray N. Rothbard: "Praxeology: The Methodology of Austrian Economics" v *ibid.*, str. 58-77.
- Murray N. Rothbard: "In Defense of 'Extreme Apriorism'" v *ibid.*, str. 100-108.
- Murray N. Rothbard: "The Hermeneutical Invasion of Philosophy and Economics" v Murray N. Rothbard: *Logic of Action Two*, Edward Elgar Publishing Company, Brookfield (VT), 1997, str. 275-293.
- [Murray N. Rothbard: "Intimidation by Rhetoric" v *Review of Austrian Economics*, sv. IX, č. 1, 1996, str. 173-180.](#)
- [George A. Selgin: "Praxeology and Understanding: An Analysis of the Controversy in Austrian Economics" v *Review of Austrian Economics*, sv. II, 1988, str. 19-58.](#)
- Jesus Huerta de Soto: "The Ongoing Methodenstreit of the Austrian School" v *Journal des Economistes et des Etudes Humaines*, sv. VIII, č. 1, březen 1998, str. 75-113.
- George J. Stigler: *Essays in the History of Economics*, The University of Chicago Press, Chicago, 1965.
- Josef Šíma: "Rozvíjející se rakouská tradice: Od metodologického individualismu k hodnocení hospodářských politik" v Martin Čihák (ed.): *Rakouská škola a její význam pro současnost: Pohled na trh jako proces* (sborník k 7. semináři ČSE v řadě "Ekonomické teorie a česká ekonomika"), ČSE, Praha, 1999.

Poznámky k textu:

[1] Spory o metodu by bylo možné rozdělit hned do několika kol. V tom prvním se utkal Carl Menger a představitelé německé historické školy; ve druhém Eugen von Böhm-Bawerk proti J. B. Clarkovi, A. Marshallovi a představitelům marxismu; ve třetím Ludwig von Mises společně s F. A. Hayekem proti zastáncům socialismu, Keynesovi a neoklasické ekonomii; a ve čtvrtém, dodnes probíhajícím kole se postavili pokračovatelé rakouské tradice proti soudobému hlavnímu proudu a jeho pozitivistické, či historizující metodě.

[2] Čtenáře se zájmem o rakouskou ekonomickou školu lze odkázat na Šíma, 1999, kde lze kromě stručné charakteristiky nalézt velmi podrobný souhrn odkazů na literaturu.

[3] Dušan Tříška kupříkladu překvapil mnohé účastníky semináře České společnosti ekonomické svým pojetím vědy, dle něhož jsou jedinými vědními disciplínami fyzika a ekonomie.

[4] Skutečnost, že latinské *scientia* znamená doslovně "správný poznatek", nám napovídá, že Třískovo vymezení vědy může být navzdory své určité smyslnosti (viz poznámka č. [18](#)) pozoruhodně úzké.

[5] Bezesporu zajímavou otázkou je, jak *víme*, že se jedná o skutečnost. Lze se například ptát, jak si můžeme být tak jisti, že se kameny nerozhodují, kam budou padat. Diskuse na toto téma přesahuje cíle této práce, a proto na tomto místě pouze považujeme neexistenci vůle těchto předmětů za axiom. Tímto způsobem (přijmutím určité skutečnosti za axiom) je nakonec zakotveno veškeré poznání v oblasti přírodních věd - viz například poznámka č. [11](#).

Případná neplatnost tohoto axiomu však na tom, co bude níže v textu řečeno, mnoho nemění (o tom více v poznámce č. [15](#)).

[6] Často se uvádí, že absence vůle se rozhodovat neimplikuje úplnou determinovanost dějů. V této souvislosti je poukazováno na náhodný charakter chování mikročastic (Heisenbergův princip neurčitosti) jako na děj nedeterminovaný, z čehož je vyvozováno, že úplná determinovanost neexistuje. K tomu pouze jedna poznámka: Jestliže se náhodný charakter chování mikročastic (a z toho plynoucí nedeterminovanost) omezuje pouze na ně a nepřelévá se do chování předmětů, jichž jsou mikročastice součástí, je třeba vysvětlit, kde a proč se nedeterminovanost mění v determinovanost.

Skutečnost, že přírodovědec není schopen identifikovat jednoznačný (platný ve 100% případech) kauzální vztah $A \Rightarrow B$, ale pouze že v 50 % případech platí vztah $A \Rightarrow B$, v 25 % případech platí $A \Rightarrow X$ a v dalších 25 % případech platí $A \Rightarrow Y$ (kde B , X a Y jsou neslučitelné jevy), nemá k otázce determinovanosti žádný vztah. Tvrdit, že z pozorovaného chování mikročastic vyplývá, že částice disponují svojí vlastní vůlí a schopností se rozhodovat (tedy nedeterminovanost), je stejně nesmyslné jako tvrdit, že skutečnost, že kámen stále padá k zemi, dokazuje jeho *vůli* padat k zemi. V dalším textu si ukážeme, že předpoklad existence konstant (v případě jednoznačného kauzálního vztahu), popř. konstantních pravděpodobnostních rozdělení (v případě kontingenčních kauzálních vztahů) v chování pozorovaných objektů, je zcela fundamentální podmínkou zkoumání jejich chování tímto způsobem (tj. prostřednictvím pozorování).

[7] Předpokládá se zde, že kámen se nemůže *rozhodnout*, že při nezměněných podmínkách jednou padat bude a jindy zase ne.

[8] Děje se tak tradičně tím, že při experimentu jsou všechny podmínky udržovány konstantní s výjimkou té, která je "podezřelá" z toho, že je determinantou vysvětlované skutečnosti. Přírodovědec tak například zjistí, že:

1. padá i dřevo (nejen kámen), čímž ověřil hypotézu, že "padání dolů" není specifické pro kameny;
2. sloučí-li se dvěma molekulami vodíky jednu molekulu jiného plynu (namísto kyslíku), nevznikne voda, čímž ověřil hypotézu, že kyslík je nutnou podmínkou pro existenci vody (alespoň v daném poměru s vodíkem);
3. třešně nebudou, nebude-li strom opylen, čímž ověřil hypotézu, že akt opylení je podmínkou existence třešní.

[9] Dále v textu bude ilustrováno, že názor na to, zda experiment může pravdivost hypotézy verifikovat, nebo pouze nevyvrátit (nefalsifikovat) je tím, co odlišuje moderní verzi pozitivismu - *falsifikacionismus* - od původních verzí pozitivismu. Viz poznámka č. [21](#).

[10] I kdyby existovala, podle čeho by poznal, že ta která příčina již žádnou svojí příčinu nemá?

[11] Například není vůbec známo, proč platí II. termodynamický zákon (že teplo proudí směrem od teplejšího ke studenějšímu tělesu, a ne opačně). Proto je tento zákon brán jako axiom a jeho příčiny zůstávají člověku neznámy.

[12] Nikoliv tedy člověk obecně. Předmětem studia lidské anatomie či fyziologie je sice člověk, ale nikoliv jeho volní chování, nýbrž stavba, resp. fungování jeho těla. Proto jsou tyto disciplíny považovány za součást přírodních věd.

[13] Existují samozřejmě zastánci determinismu člověka. Jejich úsilí o všeobecnosti determinismu přesvědčit ty, kteří odmítají determinismus v oblasti lidského jednání, však vyznívá poněkud podivně. Bylo by totiž smysluplné pouze za předpokladu, že by ti, jež se zastánci determinismu člověka snaží přesvědčit, disponovali schopností určitě

myšlenky přijímat, nebo zamítat, tj. o jejich přijetí *se rozhodnout*. Snaha zastánců determinismu někoho o determinovanosti všeho přesvědčit tedy implicitně spočívá na předpokladu, že jednání toho někoho je *nedeterminováno*, což představuje vnitřní rozpor.

[14] Tím se přirozeně nemá na mysli, že člověk si může *zvolit jakékoliv* jednání (může se proměnit v tygra a zase zpět, cestovat v čase, stát se nesmrtelným apod.). Množina jeho možného chování je v první řadě omezena jeho podstatou.

[15] Vraťme se na tomto místě k problému (ne)determinovanosti chování. I kdybychom totiž přijali myšlenku, že chování předmětů, jež je předmětem zájmu přírodovědců (kameny, molekuly, třešně), zcela determinované není, tedy že i tyto předměty disponují nějakou vůlí, ani potom nezbyvá přírodovědcům nic jiného než poznatky o nich vyvozovat z jejich pozorování. Přírodovědci jakožto lidé totiž nejsou schopni se do role kamenů, molekul či třešní vžít, aby pochopili, dle jakých principů tyto předměty svojí vůlí používají. Tato poznámka má zásadní význam pro pochopení skutečnosti, že do stejné kategorie jako zmíněné kameny, molekuly a třešně náleží z hlediska vědecké metody i veškerá fauna, ačkoliv u mnohých jejích vyspělých a relativně inteligentních zástupců (primátů, delfinů apod.) cítíme, že určitou vůlí disponují. Proto se zkoumání chování gorily věnují *přírodovědci* a používají přitom shodnou principiálně metodu jako při zkoumání chování molekuly.

Kdyby např. delfinů zkoumali jednání delfinů, je docela možné, že by přitom postupovali stejně, jako když člověk zkoumá jednání člověka.

[16] I kdybychom připustili, že chování člověka je determinované, opět to na skutečnosti, že člověk může při zkoumání svého chování používat jiné metody, nic nemění. I kdybychom byli ve skutečnosti pouhé naprogramované stroje, jsme naprogramováni tak, abychom si mysleli, že jimi nejsme a že vlastní vůlí disponujeme.

[17] Tím není myšleno, že apriorní metodu používá *pouze* věda, která se zabývá volním, záměrným chováním člověka. Příkladem dalších apriorních věd (tj. věd, které nedocházejí k poznání prostřednictvím pozorování) je například matematika a geometrie.

[18] Metodologický dualismus je právě tím, co se může člověku asociovat ve chvíli, kde se setká s výše uvedeným Trískovým pojetím vědy: na jedné straně fyzika, kterou by bylo snad možné chápat jako základ všech přírodních věd, tj. věd vysvětlujících nevolní chování hmoty, a na druhé straně ekonomie, jako základ všech společenských věd, tj. věd vysvětlujících volní chování lidí.

Tríska však nic takového na mysli neměl. Naopak, zcela v rozporu s metodologickým dualismem pojímá ekonomii jako pozitivickou vědu a její vědeckost spatřuje právě ve skutečnosti, že dokáže obor svého studia definovat podobně jako fyzika.

[19] V terminologii zavedené Kantem racionalismus tvrdí, že existují pravdivé *apriorní syntetické* soudy.

[20] Kromě pozitivismu (scientismu) by bylo možné za takový směr prohlásit historismus a jeho pozdější modifikaci - hermeneutiku. Z důvodu omezenosti rozsahu této práce se však této filozofii poznání věnovat na tomto místě nebudeme.

[21] Nutnost verifikace hypotéz nahradil Karl Popper nutností jejich falsifikace (tj. procesu, jehož prostřednictvím nedochází - jako v případě verifikace - k výběru pravdivých hypotéz, ale pouze k zamítání hypotéz, které byly zkušeností vyvráceny - *falsifikovány*) a tuto (falsifikační) odrůdu empirismu - pozitivismu překvapivě pojmenoval "kritický *racionalismus*" (přičemž tvrzení *racionalismu* o existenci apriorních pravd o realitě samozřejmě explicitně i nadále odmítal). Proč nemá tato změna zásadní význam pro smysluplnost pozitivismu viz níže v textu.

[22] Kdyby tomu tak nebylo, nebylo by z hlediska filozofie poznání třeba pozitivismu věnovat jakoukoliv pozornost.

[23] Dalším apriorně pravdivým (a tedy netestovaným) poznatkem o realitě je skutečnost, že něco jako tyto kauzální vztahy vůbec *existuje*. Pravdivost tohoto poznatku nelze nikdy žádným myslitelným testem falsifikovat, neboť každý test (pozorování, měření apod.) v sobě *existenci* kauzálních vztahů implicitně zahrnuje.

[24] Lze též tvrdit, že se nejedná o *poznatek*, ale o *předpoklad*. Podstatné ovšem je, že pravdivost tohoto tvrzení nijak netestují (neverifikují, nefalsifikují) a i když ho nazývají předpokladem, považují ho za předpoklad apriorně pravdivý, pravdivý bez ohledu na zkušenost.

[25] Viz poslední část.

[26] Skeptikové, relativisté a jim podobní mohou samozřejmě zpochybňovat oprávněnost i tohoto předpokladu a třeba tvrdit, že *vůbec žádné konstanty neexistují*. Kdyby tomu tak opravdu bylo, jen těžko si lze představit, že bychom vůbec byli schopni v takových kategoriích - konstantní x nekonstantní - uvažovat, nemluvě o dokázání neexistence těchto konstant. Kdykoliv bychom si totiž chtěli neexistenci konstant představit nebo ji dokázat, vždy bychom k tomu nějaké konstanty využívali a jejich existenci tím přijímali.

[27] Positivisté předpokládají existenci konstant v oblasti lidského jednání (tedy jeho determinovanost) přinejmenším implicitně. Kdyby tak nečinili, nemohli by nikdy tvrdit, že pomocí experimentů dospívají k teoriím (ani hypotetickým) o chování lidí. Veškeré experimenty by byly pouhými historickými dokumenty zaznamenávajícími různé jevy v čase, z nichž by nebylo možné indukovat (v případě, že *nepředpokládáme* existenci konstant) žádné teorie.

[28] Sám předpoklad (poznatek), že člověk je schopen se ze zkušenosti učit, je dalším (již třetím!) příkladem apriorně pravdivého, nefalsifikovatelného tvrzení o realitě, ze kterého pozitivismus vychází, přestože možnost jeho existence popírá.

[29] Muselo by tedy platit, že jedinými lidmi s proměnlivým, nekonstantním chováním jsou společenští vědci, kteří o konstantním chování všech ostatních lidí vytváří teorie.

[30] Ti, kteří ho prosazovali (Say, Nassau-Senior, Cairnes, Wicksteed), jsou dnes v (převážně rakouské) literatuře označováni za *předchůdce* rakouské školy, a to z toho důvodu, že rakouská škola je dnes jediným zastáncem takového přístupu.

[31] Současně s tím se rozjížděl proces formalizace a matematizace ekonomie. Produktem marginalistické revoluce bylo mimo jiné též přesvědčení, že uvažování *mezních* veličin v ekonomii vyžaduje využívání infinitezimálního počtu.

[32] Je paradoxní, že ekonomové přestupovali na pozitivismus současně s tím, jak ho opouštěli filozofové. Jedním z možných vysvětlení je skutečnost, že snad nejznámější zastávce pozitivistické vědy a představitel filozofie vědy, Karl Popper, působil na prestižní *London School of Economics* od roku 1946 až do roku 1969.

Jediné, co výrazněji narušuje nadvládu pozitivismu v ekonomii, je historicismus (odjakživa praktikovaný institucionalisty) a do módy přicházející hermeneutika (Dierdre - dříve Donald - McCloskey a s ní(m) paradoxně i někteří odchovanci rakouské školy jako např. Don Lavoie). Oba tyto směry kritizují hypoteticky platné zákony v představách pozitivistů a tvrdí, že žádné universální zákony neexistují (v případě historicismu) či že dokonce žádné objektivní poznání či pravda neexistuje (hermeneutika).

[33] Zlé jazyky tvrdí, že Milton Friedman se jednou setkal s Karlem Popperem a na základě tohoto setkání se bez dalšího studia Popperových myšlenek rozhodl napsat svoji *Metodologii pozitivní ekonomie* ("The Methodology of Positive Economics" v *Essays in Positive Economics*, University of Chicago Press, Chicago, 1953; v českém jazyce vydáno jako Friedman, 1997), jedno z nejčastěji citovaných děl na podporu pozitivistické metody. K dalším autorům z tohoto, dnes vládnoucího tábora zmiňme například Terence W. Hutchisona (*Significance and Basic Postulates of Economic Theory*, Augustus M. Kelley Publishers, 1965) a Paula Samuelsona (*Foundations of Economic Analysis*, Harvard University Press, 1947).

[34] Podobným způsobem nebyly poznatky formulované Popperem, ani jeho pozitivistickými předchůdci pro přírodovědce ničím novým, pouze hlásaly, že pouze způsob, jakým to dělají oni, lze považovat za vědu...

[35] Např. postkeynesovec Sidney Weintraub formuluje svůj *zákon k*, přičemž *k* představuje průměrnou cenovou přírážku, kterou lze podle Weintraubových výpočtů považovat za konstantní. "[Z]ákon *k* [považuje Weintraub] za nejdůležitější ekonomický zákon, jenž umožní zavést do ekonomie zhruba stejnou exaktnost, jaká existuje v přírodních vědách." Citováno z Milan Sojka a kol.: *Dějiny ekonomických teorií*, Karolinum, UK Praha, Praha, 2000, str. 165.

[36] Kořeny aplikace matematiky na zkoumání člověka sahají, jak jinak, až do antického Řecka. Pythagorova posedlost čísly mohla být důvodem, proč se Aristoteles snažil rozvinout *matematiku spravedlnosti* či *matematiku smění*. Novodobé pokračovatele tohoto směru uvažování lze identifikovat například v osobě Daniela Bernoulliho (syn Jeana B. a synovec Jacquea B.), který roku 1738 narazil na koncept klesajícího mezního užítu peněz a tuto myšlenku vyjádřil tak, že zlomek $(\Delta u / \Delta x)$, kde *u* představuje užitek a *x* množství peněz, se s rostoucím *x* zmenšuje. Proto můžeme Bernoulliho považovat za průkopníka matematické ekonomie. Významným pokračovatelem Bernoulliho byl poté až W. S. Jevons a další matematice naklonění marginalisté ve druhé polovině 19. století.

Kořeny statistické ekonomie lze vystopovat minimálně k Williamu Pettymu do druhé poloviny 17. století. Již v jeho *Politické aritmetice* se objevil požadavek na používání matematiky v oblastech, které se později staly zájmem ekonomů. Ačkoliv se k žádné matematice ve své knize nedostal, lze ho považovat za průkopníka statistické ekonomie, neboť se pokoušel mnoho skutečností vyvozovat z nashromážděných (velmi nekvalitních) dat. Co znamenal Jevons pro matematickou ekonomii, představoval pro statistickou ekonomii Henry Moore (1869-1958). Nejenže byl autorem termínu *statistická ekonomie*, ale byl rovněž prvním autorem v této oblasti, který měl své žáky, kteří na něj bezprostředně navazovali.

[37] Ilustrativním příkladem je otázka cenové regulace. Logicko-deduktivní metodou lze vyvodit tvrzení, že *kdykoliv je stanovena minimální cena nějaké komodity nad její tržní úroveň, bude nabízené množství takové komodity převyšovat její poptávané množství, a naopak, kdykoliv je stanovena maximální cena určité komodity pod její tržní úroveň, bude poptávané množství takové komodity převyšovat její nabízené množství*. Jedná se o absolutně platné tvrzení, jehož platnost vyplývá z platnosti konceptů *poptávka* a *nabídka*. Pro zastánce pozitivismu v ekonomii však samozřejmě nic jako absolutně platné tvrzení popisující realitu neexistuje. Dnešní ekonomie se tak často snaží toto tvrzení empiricky ověřit - zjišťuje se, zda např. minimální mzda vede k nezaměstnanosti nebo zda regulace nájemného vede k nedostatku bytů. Většina prací tato tvrzení potvrzuje, čímž se jejich autoři úspěšně dostávají k závěrům, které byly jejich nepositivistickým kolegům známy i bez takových studií. (Shodnost závěrů obou metod je však pouze zdánlivá, neboť empiricko-deduktivní metodou, jak jistě každý správný pozitivista potvrdí, nelze nic dokázat. Platnost těchto tvrzení tak nebyla dokázána, pouze nebyla vyvrácena!)

[38] Populární ekonomickou "disciplínou" se stalo provádění regresí. Pomocí analýzy historických dat lze sestavit regresní funkci, která "vhodně" popisuje vztahy mezi vysvětlovanou proměnou a mnohými vysvětlujícími proměnnými. Na základě těchto regresních funkcí jsou potom sestavovány modely, jejichž prostřednictvím se mnozí snaží předpovídat budoucnost.

Takový postup však nepředstavuje platný způsob poznání v oblasti jednání lidí, neboť nejenže pojmá člověka jako robota, pasivně reagujícího na vnější stimuly, a předpokládá, že všechny tyto stimuly lze zakomponovat do nějaké funkce vysvětlující chování tohoto "člověka-roboty", ale rovněž předpokládá, že jeho reakce na dané stimuly jsou v čase kvantitativně konstantní.

Chování člověka lze tímto způsobem predikovat pouze pokud přijmeme předpoklad, že člověk v budoucnu bude jednat tak, jako jednal v minulosti. Takový postup proto nepředstavuje žádné teoretické vysvětlení chování člověka, nýbrž pouhou extrapolaci způsobu chování člověka v minulosti do budoucnosti. Samozřejmě že se taková predikce může "pověst" - nakonec, pokud lidé dnes spotřebovávají např. jednu žvýkačku denně, potom lze za předpokladu, že se budou zítra chovat stejně jako dnes, učinit brilantní predikci, že zítra budou spotřebovávat jednu žvýkačku denně!

Zvláště populární se tato disciplína stala v oblasti predikce vývoje makroekonomických agregátů.

[39] Notoricky a učebnicově známým příkladem může být např. *Okunův zákon*, který poukazuje na konstantní koeficient citlivosti (ϕ) odchylky skutečné míry nezaměstnanosti od přirozené míry nezaměstnanosti v závislosti na odchylce skutečného produktu od produktu potenciálního. Jak jednoduše lze jednání milionů jednotlivců agregátně vyjádřit (!):

$u = u^* - \phi \{(Y/Y^*) \times 100 - 100\}$. Tuto citlivost odhadnul Arthur Okun v případě USA na 0,33! Později se tato "konstanta", patrně v důsledku "vývoje" ekonomické vědy, různě měnila. V učebnicové podobě ($\phi = 0,5$) je tento zákon jedním z prvních ekonomických poznatků, s nímž přichází student ekonomie do styku (má-li to "štěstí" a začíná svá studia makroekonomií!).

[40] Gary Becker údajně jednou na přednášce řešil určitý příklad a poté, co ho vypočetl, pravil: "Jsem si jist, že toto je správné řešení. Nejsem si však jist jeho interpretací...". Zdrojem této informace je osobní rozhovor s Beckerovým studentem, v té době jeho nadšeným příznivcem!

[41] Totéž, co bude řečeno o ekonomii, platí obdobně i pro ostatní společenské vědy využívající pozitivistickou metodu.

[42] Positivistická metoda jistě není jedinou příčinou obrazu značné nejednotnosti názorů ekonomů v očích veřejnosti. Jinou příčinou může být skutečnost, že ekonomické otázky (obzvláště hospodářská politika) jsou častým předmětem veřejné diskuse, v jejímž rámci k nim zaujímají stanovisko i lidé, kteří nejsou ekonomy z titulu svého vzdělání, ale právě z titulu toho, že se k těmto otázkám vyjadřují!

[43] V průzkumech mezi akademickými ekonomy je často v názorech na pravdivost výroku, že *regulace nájemného snižuje množství a kvalitu dostupných bytů*, dosaženo jedné z relativně nejvyšších měr shody. I tak však např. Frey *et al.*, 1982, uvádí, že poměr mezi souhlasným, podmíněně souhlasným a odmítavým postojem k pravdivosti zmíněného výroku byl 56,1 : 27,2 : 15,0!

[44] Nemluvě o apriorních zdůvodněních, proč je socialistická ekonomika nefunkční. Jak však víme, ta pozitivisté *apriorně* odmítají brát v úvahu...

[45] V důsledku většího přerozdělování žije stále větší a větší část lidí z produktů činnosti stále menší a menší skupiny produktivních lidí. Brzy nastane problém, jak rostoucí neproduktivní část lidí uživit. Zvýšení přerozdělování tento problém dlouhodobě ještě prohloubí, neboť bude motivovat produktivní lidi k tomu, aby produktivní sféru opustili a připojili se k parazitům.

[46] Již zmiňovaný Milton Friedman tímto způsobem jednou obvinil představitele extrémního apriorismu rakouské školy z diktátorství a předkládá právě pozitivistický přístup jako projev pokory a tolerance. (Milton Friedman: "Say No to Intolerance!" v *Liberty*, sv. 4, č. 6, na něhož odkazuje Hoppe, 1997, str. 23). Podobné názory zaznívají i od dalšího zastánce pozitivismu Terence W. Hutchisona. Na toto téma se již však vyjádřil třeba i Benito Mussolini v roce 1921: "Označuje-li relativismus pohrdání fixními kategoriemi a lidmi, kteří se prohlašují za nositele objektivní, nesmrtelné pravdy..., potom není nic relativističtějšího než fašistické postoje a činnosti... Ze skutečnosti, že všechny ideologie jsou stejně hodnotné, že všechny ideologie jsou pouhé fikce, vyvozuje moderní relativista, že každý má právo vytvořit si svoji ideologii a vynaložit na její prosazení veškerou energii, kterou disponuje." (citováno dle Hoppe, 1989, str. 207.)